

Visie Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming Rotterdam-Rijnmond

Inleiding

De keten van jeugd- en gezinsbescherming staat stevig onder druk en hier zijn de cliënten de dupe van. Kinderen alsook volwassenen krijgen onvoldoende de passende en/of tijdige bescherming en veiligheid die nodig is. Er is een herontwerp nodig van het landschap. Het landelijke programma Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming (TS) geeft hiervoor enkele kaders. Vanuit het TS ontwikkelt de regio de aanpak van kind- en gezinsbescherming. Rotterdam-Rijnmond is hier al mee bezig door regionaal te beproeven. Er is besloten om met de betrokken partijen tot een brede en langdurige aanpak in de regio te komen.

Deze visie verwoordt de ambitie van Rotterdam-Rijnmond op waar de aanpak aan moet bijdragen. De visie heeft een aantal perspectieven. Het werken aan de perspectieven vraagt van alle betrokkenen in de regio een lange adem om te komen tot verandering in structuur, houding en gedrag bij alle betrokkenen. De ambitie sluit aan op en versterkt de lokale en regionale werkzame praktijken (bijv. samenwerkingsverbanden en succesvolle interventies), tegelijkertijd initieert het nieuwe en eenduidige manieren van werken waar nodig en mogelijk.

De visie is een droombeeld dat zorgt voor een wenkend en verbindend perspectief. De dagelijkse realiteit zorgt ervoor dat dit droombeeld niet makkelijk of snel gerealiseerd is. Er is sprake van onder andere beperkte financiële mogelijkheden, bestaande wachtlijsten en steeds verder toenemende arbeidstekorten. Deze realiteit geeft extra urgentie om iedere dag verder te ontwikkelen naar en vanuit de visie vanuit een realistisch perspectief. Het zorgt ervoor dat er keuzes gemaakt worden in kwaliteit (wanneer is het goed genoeg?), prioriteit (waar de regio zich als eerste op richt), effectieve inzet (samenwerking tussen professionals en het netwerk van gezinnen en huishoudens) en de ontwikkelstrategie (stap voor stap ontwikkelen vanuit wat werkt en haalbaar is).

De regio Rotterdam-Rijnmond formuleert vanuit de visie een regio-specifieke opdracht om hieraan te werken. De opdrachtformulering is uitgewerkt in een separaat document.

Visie

Onze ambitie is dat inwoners zo gezond, veilig en kansrijk mogelijk leven en opgroeien. Daar investeert Rotterdam-Rijnmond in.

Iedereen in de regio Rotterdam-Rijnmond die te maken heeft met een bedreiging van een gezonde en veilige thuissituatie of een ontwikkelingsbedreiging krijgt de juiste ondersteuning, hulp en bescherming op het juiste moment. Dat begint bij een passende bejegening van de cliënt en een goede analyse. [Passende ondersteuning en hulp](#) staat centraal. Wat passend en nodig is wordt zo veel mogelijk [samen met de inwoner/cliënt](#) bepaald. De inwoner/cliënt heeft van begin tot eind een [vast aanspreekpunt](#).

Professionals hebben idealiter de ruimte en meer tijd om samen met de cliënten zijn systeem in het geheel te analyseren, evt. te onderzoeken en te helpen. Zij ervaren dat hun werk en tijd zinvol is en besteed wordt. De betrokken organisaties en professionals werken samen vanuit verschillende taak- en expertisegebieden. Professionals [leren integraal](#) met elkaar zodat het netwerk continu verbetert.

De organisaties werken samen met elkaar op basis van [gezamenlijk eigenaarschap](#). We voelen ons verantwoordelijk voor het geheel en dragen daar van de eigen taken en bevoegdheden aan bij ([netwerksamenwerking](#)). In het Toekomstscenario ligt de basis voor de aanpak in lokale teams. Het regionaal oppakken van taken beperkt zich tot het bundelen van expertise en bevoegdheden waar het passender is om deze te beleggen op regionaal niveau. Dat vraagt in onze regio om een doorontwikkeling van de lokale teams als regionale afstemming.

De rechtsbescherming van cliënten is in elk onderdeel van de aanpak geborgd. Dat interpreteren we ruim: [goede rechtsbescherming](#) is nodig zodra de overheid zich met gezinnen bemoeit. Dat geldt vanaf het eerste contact met de lokale teams en strekt zich uit tot en met het gedwongen kader.

De ontwikkelstrategie

De context van het Toekomstscenario is continu aan verandering onderhevig en het precieze eindpunt van de ontwikkeling is nog onduidelijk. Daarom kiest de regio voor ontwikkelen vanuit de inhoud in de praktijk. Dit gebeurt vanuit de principes van actieonderzoek en lerend ontwikkelen, waarbij de praktijk van cliënten en professionals centraal staat. De drie principes zijn: participatie, reflectie en actiegerichtheid. Participatie betekent dat we cliënten actief bij het ontwikkelproces betrekken. Reflectie omvat systematisch nadenken over ervaringen en resultaten om nieuwe inzichten te verkrijgen. Dat doen we op alle niveaus (van praktijk tot bestuurders). Actiegerichtheid richt zich op het genereren van concrete acties en implementatie van veranderingen in de praktijk, met als doel positieve verandering te bewerkstelligen. De lessen vanuit de praktijk zorgen voor verbeteringen voor de cliënt, de professional en de manier van organiseren & samenwerken. Het is een continu en langdurig proces dat start vanuit het regionaal beproeven en de werkwijzen in de lokale teams.

Anders werken om de visie te realiseren

Om het doel dat hierboven is geschetst, te realiseren, gaan we in de regio anders werken aan vraagstukken waarin sprake is van onveiligheid in relaties en ontwikkelingsbedreiging van minderjarigen. In dat anders werken komen vier perspectieven samen:

- Het perspectief van de cliënt, die sneller beter passende ondersteuning en hulp ontvangt;
- Het perspectief van de professional, die op een andere manier gaat werken;
- Het perspectief van de organisatiestructuur, waar inrichtingskeuzes gemaakt worden;
- Het perspectief van het juridisch kader, waar het anders werken binnen moet passen.

Dit willen we anders doen: “Toen ik nog thuis woonde hadden mijn ouders vaak ruzie met elkaar. Mijn moeder gebruikte drugs, en mijn vader had agressieproblemen. De burens en school zagen dat het niet goed ging. Ik was vaak wit en wilde niet eten. Toen ik na een keer flauwvallen in het ziekenhuis terecht kwam zagen ze dat ik ondervoed was. Toen kwam jeugdzorg in beeld, omdat ze vonden dat ik niet veilig was thuis. Jeugdzorg vond mijn vader een gevaarlijke man, dus hebben ze mij (8), mijn broertje (4) en zusje (2) om 6 uur in de ochtend uit huis gehaald.”
[“Ik miste iemand die met mij in gesprek ging” – Jeugdplatform Amsterdam](#)

1. Betere hulp begint bij een andere bejegening van de cliënt en een goede analyse.

In de eerste plaats zal het cliëntperspectief nadrukkelijker een rol krijgen. Mensen versterken in hun gezondheid/ welzijn zit niet alleen in je handelen, maar ook in de **basishouding** tegenover het gezin. Om de onderliggende problemen te kunnen verklaren, is het van belang te kijken naar de mens en het gezinssysteem als geheel. Dat kan alleen als er een basis is van vertrouwen, het gevoel heerst dat de professional naast je staat in plaats van tegenover je en naar je wordt geluisterd. Alleen dan zijn mensen bereid om te vertellen, en ontstaat er inzicht hoe bijvoorbeeld de oorsprong van problemen kunnen samenhangen met vroegere (traumatische) ervaringen en wat nodig is om onveilige situaties binnen het gezin te (kunnen) doorbreken. We gaan dus echt luisteren naar en aansluiten bij de vraag van mensen. We kunnen vaker kijken welke ondersteuning mensen nodig hebben om de stress te verminderen, in plaats van de symptomen daarvan te bestrijden (bijvoorbeeld ondersteun de mensen op het gebied van financiën, zodat de stress binnen het gezin vermindert).

Om dat te bereiken gaan we in alle onderdelen en op alle niveaus van de aanpak gebruik maken van **ervaringsdeskundigheid**. Onder ervaringsdeskundigheid wordt verstaan: het inzetten van ervaringskennis (gebaseerd op de eigen ervaring) ten behoeve van anderen, en het delen van ervaringskennis met niet-ervaringsdeskundige professionals en beleidsmakers. De regio zet ervaringsdeskundigen in voor zowel de uitvoering van de aanpak zelf, als op tactisch en strategisch (beleids-)niveau.

Het loont om in een casus de tijd te nemen voor **een goede, diepgaande analyse**. En het loont ook om dat **in goede samenspraak en samenwerking met cliënten** te doen. Dat blijkt uit onderzoek. Zo wijst het Verwey-Jonker Instituut op het belang van een gezamenlijke analyse met betrokken hulpverleners en betrokkenen (volwassenen en kinderen), die recht doet aan de context van de problemen en de verschillende rollen die betrokkenen kunnen hebben.¹ In de regio Rotterdam-Rijnmond zelf is dit aangetoond op Goeree-Overflakkee. Daar bleek dat het uitvoeren van een brede en diepe analyse in samenspraak met cliënten, in combinatie met een meervoudig partijdige houding van de casusregisseur, maakt dat cliënten inzicht krijgen in de gezinspatronen en problematiek, zich eigenaar voelen van de analyse, meer gemotiveerd zijn voor hulp en hulp beter aansluit op de problematiek. Daardoor is de hulp en de aanpak uiteindelijk effectiever.²

Ervaringsdeskundige: 'Het leek me goed om naast de twee mannelijke hulpverleners ook wat vrouwelijkheid mee te brengen naar het gesprek. Het gaat om een moeder alleen. Ik kan me voorstellen dat het prettiger is dat er ook een vrouw bij is.' In het eerste contact blijkt dit een goede zet. Er volgt een prettig gesprek waarin moeder openheid geeft over haar situatie en met behulp van de ervaringsdeskundige duidelijk maakt waar ze behoefte aan heeft. De ervaringsdeskundige: 'Het was nu gek gezegd geen drie tegen een, maar twee tegen twee. Moeder zocht veel oogcontact met mij en dat gaf me het gevoel dat ze zich gesteund voelde. Ik kon zogezegd 'vertalen' omdat ik me, door mijn ervaring ook echt in haar kan verplaatsen.'

Tussentijds opbrengsten Rotterdam Rijnmond juni 2023

¹ M. Steketee et. al. (2023) *Huiselijk geweld: een complex en hardnekkig probleem. Derde cohortstudie: resultaten van de aanpak partnergeweld en kindermishandeling* (Utrecht: Verwey-Jonker Instituut).

² N. van Ansem, A. Korstjens en K. de Vaan (2022) *Intensieve casusregie op Goeree-Overflakkee* (Amsterdam: Regioplan).

Die effectiviteit van hulp wordt verder versterkt door een scherp onderscheid te maken tussen het werken aan directe veiligheid, het wegnemen van risicofactoren en het werken aan herstel: dit is uitgewerkt in de visie [gefaseerd samenwerken aan veiligheid](#).³ Deze visie legt de focus op het continu in het vizier houden van de veiligheid, maar wijst ook op het belang van regie en een systeemgerichte aanpak voor het komen tot effectieve hulp.

Als onverhoopt toch blijkt dat er gedacht moet worden aan gedwongen maatregelen, blijven we in alle stappen transparant naar de cliënt, passen we hoor en wederhoor toe en proberen we ook in dat geval zoveel mogelijk regie bij de cliënt te houden.

2. Anders werken: een reflexieve professional en zorgvuldig omgaan met informatie

Gaan werken zoals hierboven beschreven, vraagt natuurlijk ook wat van professionals. Het zal nodig zijn om expertise en vaardigheden uit te breiden, opdat alle professionals die zich met deze casuïstiek bezighouden cliënten passend bejegenen, integraal kijken, (waar mogelijk met het eigen netwerk van cliënten) werken volgens de visie [gefaseerd samenwerken aan veiligheid](#) en op die manier te komen tot hulp en steun die leiden tot blijvende verbetering. Het anders werken stimuleert integraal te analyseren, breed te denken en tegelijkertijd het risicodenken meer los te laten. Ter ondersteuning van die ontwikkeling vormen deze professionals met elkaar een [lerend netwerk](#): een netwerk waarin op een open en veilige manier met en van elkaar geleerd kan worden en de aanpak gaandeweg steeds verder en beter vorm krijgt.

3. Anders werken vraagt veranderingen in de inrichting van het systeem

Gemeenten, Veilig Thuis (VT), Gecertificeerde Instellingen (GI's) en de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) zijn [gezamenlijk eigenaar](#) van de ontwikkeling en voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor een inrichting van het systeem dat de nieuwe manier van werken ondersteunt. De basis van het systeem zal bestaan uit goed functionerende [lokale teams](#) die nauw samenwerken met expertisepartners als RvdK, GI's, VT, justitiepartners, specialistische hulp en GGZ voor jeugd en volwassenen en expertiseplatforms. We zullen dat doen in de vorm van een netwerksamenwerking.

De inrichting van de nieuwe manier van werken wordt momenteel regionaal beproefd. Dat zal gebeuren vanuit de uitgangspunten die in deze visie zijn neergelegd. Het is belangrijk om te beseffen dat het anders werken zowel iets vraagt van regionale en landelijke organisaties, als ook van de lokale toegang tot zorg en ondersteuning (verder: de lokale teams). Dit betekent dat er op drie niveaus ontwikkelopgaven gelden. Ten eerste zien wij de doorontwikkeling van de

Deelname aan de het regionaal beproeven maakt dat professionals direct de samenwerking opzoeken met de keten, waar ze dat normaliter anders zouden doen. Hierdoor bundelen ze in een vroeg stadium van betrokkenheid de kennis en informatie met de reeds betrokken hulpverlening en werven ook samen waar dit in het belang van het gezin is. Deze integrale insteek werpt zijn vruchten af. In een gezin wilde vader aanvankelijk niets weten van bemoeienis door de Raad, maar liet hij ze toch binnen toen zij samen met de reeds betrokken hulpverlener kwamen. De Raadsmedewerker: 'Na afstemming zijn we samen op bezoek gegaan met de Intensieve Hulpverlener van het wijkteam. Hierdoor groeide het vertrouwen tussen vader en de hulpverlening gelukkig, waardoor we weer een opening hadden om vooruit te kijken. En omdat we vanaf de start samenwerkten konden we ook voorkomen dat we dubbel werk deden in bijvoorbeeld het bevragen van informanten.'

Tussentijds opbrengsten Rotterdam Rijnmond juni 2023

³ L. Vogtländer en S. van Arum (2016) *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg*, VNG en GGD GHOR Nederland.

lokale teams. Dit behelst enerzijds het realiseren en borgen van de benodigde expertise en vaardigheden in die teams, anderzijds het zo stevig mogelijk verbinden van hulp aan minderjaren met hulp aan volwassenen. De sleutel tot het realiseren van beter passende hulp ligt in het verbinden van welzijn, zorg en veiligheid, en dat is iets waarbij de lokale teams een belangrijke rol hebben. In de regio bestaan goede voorbeelden waarop bij de ontwikkeling van de lokale teams in deze richting kan worden voortgebouwd, zoals intensieve casusregie op Goeree-Overflakkee. Ten tweede zien wij een regionaal ontwikkel- en inrichtingsvraagstuk rondom de taken en rollen van de regionale uitvoeringspartijen. Ten derde ligt er een ontwikkelopgave op de samenwerking tussen de lokale teams en de specifieke regionaal te ontwikkelen expertise.

4. Het perspectief van het juridisch kader: rechtsbescherming in ruime zin

De rechtsbescherming van cliënten is in elk onderdeel van de aanpak geborgd⁴. Dat interpreteren we ruim⁵: het gaat erom dat besluiten genomen worden in een juiste en rechtvaardige context: cliënten worden gehoord en gezien, zij worden serieus genomen, worden geïnformeerd over hun rechten en hebben een stem in besluitvorming. Of het nu gaat om het vrijwillig kader of het gedwongen kader.

Als onverhoopt toch blijkt dat er gedacht moet worden aan gedwongen maatregelen in relatie tot kinderen of volwassenen, blijven we in alle stappen transparant naar de cliënt, passen we hoor en wederhoor toe en proberen we ook in dat geval zoveel mogelijk regie bij de cliënt te houden. Met alle *checks and balances* die in het juridisch kader zijn ingebouwd.

Als onderzoek aan de orde is willen we dubbelingen voorkomen én kijken welke interventie het meest passend is. We beproeven daarvoor de veiligheidskaart. We kijken naar het hele gezinssysteem én kijken we of met de inzet van andere maatregelen (in het vrijwillig kader of met een strafrechtelijke en/of bestuurlijke aanpak) veiligheid kunnen garanderen en de inzet van (kinder)beschermingsmaatregelen voorkomen. Daarvoor ontwikkelen we het systemisch veiligheids- en beschermingsonderzoek.

Raadsmedewerkers reflecteren op een casus: 'We hebben nu integrale overleggen zonder ouders gevoerd. We overwegen om dit in het kader van de ideale klantreis een volgende keer toch met ouders te doen. Er is nu ook een veiligheidskaart die als organisch document met het gezin meereist. Deze hebben we nog niet beproeft, maar dat zou wel echt moeten. Hopelijk komen we daar in het vervolg aan toe.'

Tussentijds opbrengsten Rotterdam Rijnmond juni 2023

⁴ Advies van de Adviescommissie rechtsbescherming en rechtsstatelijkheid in het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming (2024), Kinderen en ouders met recht goed beschermd.

⁵ Naar: M.J.E. Lenglet, H.J. van Boven en M.R. Bruning (2023) *Perspectieven op rechtsbescherming in de jeugdbescherming* (Universiteit Leiden).

De maatschappelijke opgave van het Toekomstscenario

Het bieden van tijdige passende samenhangende hulp en bescherming aan kinderen en volwassenen die te maken hebben met een (acute of structurele) bedreiging van een gezonde en veilige thuissituatie, om deze bedreiging in een zo vroeg mogelijk stadium weg te nemen, dan wel om te voorkomen dat de situatie blijft voortduren of verergert.

Wat is een gezonde en veilige thuissituatie?

De visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid definieert het concept 'veiligheid' als iets wat verschillende gradaties kent. Van onveiligheid in de zin van acuut fysiek gevaar, naar directe veiligheid (slachtoffers zijn beschermd, geweld is gestopt) naar stabiele veiligheid (minimaal 6 maanden geen incidenten, risicofactoren hebben geen negatief effect meer). Daarna volgt (verder) herstel waarbij wordt gestreefd naar een situatie waarin er sprake is van stabiele veiligheid voor alle leden van het gezin/huishouden en zij participeren in het gewone leven. De Regiovisie HGKM van Rotterdam-Rijnmond (2024-2027) sluit aan bij de visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid, en dus ook bij het daarin gehanteerde veiligheidsbegrip.

Passende hulp

De Hervormingsagenda Jeugd definieert passende zorg als volgt: de juiste zorg op de juiste plek en op het juiste moment door de juiste professional ('matched care'). Dat betekent dat zorg in de eerste plaats doelgericht is, voldoet aan de stand van wetenschap en praktijk, en meerwaarde heeft voor de jeugdige (en/of gezin), met daarnaast een doelmatige inzet van mensen en middelen. Passende zorg komt samen met, en gezamenlijk rondom, de jeugdige tot stand. Wanneer deze zorg effectief is gebleken, wordt vervolgens ook zo snel als mogelijk en wenselijk, de zorg of hulp weer afgeschaald.

Doelgroep

Het Toekomstscenario is er voor iedereen die te maken krijgt met onveiligheid en/of ontwikkelingsbedreiging in de relationele sfeer. Het gaat om kindermishandeling en ontwikkelingsbedreiging van jeugdigen, maar ook om alle vormen van huiselijk geweld: dus ook bijvoorbeeld (ex-)partnergeweld, seksueel geweld en ouderenmishandeling. Naast jeugdigen en gezinnen zijn ook relatiesystemen zonder minderjarigen de doelgroep.